

Parlem amb **Vàngelis Villar** sobre l'exposició "**Ciència Viscuda**", que va tenir lloc a Mataró el 2015 i que ens permet plantejar un seguit de qüestions al voltant del patrimoni científic i de l'ensenyament, didàctica i comunicació de la ciència en uns espais sovint menystinguts, els instituts d'ensenyament secundari.

Reproduïm aquí una conversa informal (entrevista feta per Alfons Zarzoso al mes de febrer de 2016, a la xarxa) que hem mantingut amb Vàngelis Villar a propòsit de la conferència ("**Ciència Viscuda**", l'exposició a Mataró (2015): col·leccions científiques i instituts de secundària) que impartirà el proper divendres 18 de març a l'Institut d'Estudis Catalans (Sala Nicolau d'Olwer, carrer del Carme, 47, Barcelona). La xerrada, gratuïta i oberta a tothom, forma part del cicle (**Objectes perduts: explicar i exposar ciència a museus i altres llocs públics**) de col·loquis de la Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica.

Parlem de "Ciència Viscuda", Vàngelis. Ens pots situar en aquest projecte?

Ciència Viscuda va ser una exposició temporal, produïda al Museu de Mataró, que explicava l'evolució de la docència científica a la ciutat de Mataró, una evolució que és paral·lela a canvis històrics, polítics i culturals i que molt probablement és semblant a d'altres transformacions que van tenir lloc en tants altres pobles i ciutats. L'exposició va comptar amb una extensa col·lecció d'objectes que s'han utilitzat per explicar ciència a Mataró des de mitjans del segle XVIII fins a finals del segle XX.

Més enllà d'això, com a concepte, és un projecte de documentació, catalogació i recuperació dels objectes emmagatzemats en instituts del Maresme. Sovint es tracta d'instruments que ja no s'utilitzen però que creiem que poden tenir usos diversos relacionats amb la conscienciació de l'objecte com a font de coneixement històric i d'aplicació del mètode científic sobre la recerca de la història d'un objecte, sobre una pràctica docent o sobre l'experimentació d'una teoria científica.

Quan es decideix fer una exposició?

Personalment recordo un moment molt concret en què vam veure que el que fèiem podia ser molt més que documentar i catalogar objectes científics emmagatzemats en instituts de la ciutat. El dia de la primera prova de treball, quan encara no teníem clar l'abast històric al qual podríem arribar, vam estar documentant una sèrie d'estrís de finals del segle XX. Objectes, instruments, que jo mateix recordava haver fet servir quan estudiava als anys 90. Un dels últims objectes era una capsa de fusta molt pesada i plena de corc. La vam obrir i per a la nostra sorpresa vam trobar un microscopi òptic monocular molt ben cuidat. El més destacat no va ser el propi objecte, ni la seva manufactura alemanya, ni el fet d'estar tan ben cuidat. El que ens va xocar va ser una etiqueta a l'interior de la capsa. En aquesta etiqueta estaven anotades, a mà, les revisions a què havia estat sotmès. Era un objecte alemany, destinat a l'educació i fabricat l'any 1934. Allò ens va despertar moltes preguntes: Què hi feia aquest objecte en un institut de finals del segle XX? Com hi havia arribat i per quins altres centres havia passat? Per què alemany? En aquest moment vam veure que la nostra feina tocava molt clarament amb la recerca històrica i que, a més, podia ser una història museïtzable.

Qui hi ha darrere del projecte?

Principalment hi ha tres professores de ciències de diferents instituts de Mataró, ja jubilades, que han batallat incansablement per revaloritzar els objectes educatius que s'han emprat per explicar ciències a la ciutat des del segle XVIII, moment en què va arribar la institucionalització de l'ensenyament a Mataró. Són la Mercè Calpe, l'Anna Plarromaní i la Tura Puigvert. Jo entro a formar part d'aquest equip en tant que intentava donar-hi el rerefons més teòric a nivell patrimonial i, sobretot, en el marc de l'exposició on vaig intentar dedicar-me a temes de discurs.

Ara bé, la nostra feina no hauria estat possible sense el conjunt de col·laboracions que ens han arribat: professors i professores en actiu que han buscat objectes als seus centres. N'hi ha que fins i tot els han emprat per crear realment un treball de recerca basat el l'objecte. També hem pogut parlar amb persones vinculades amb l'educació al llarg del segle XX, tant professorat com alumnat. El seu record ha estat enregistrat en vídeo i els seus records es poden veure a Internet, on hem penjat 12 vídeos que permeten aprofundir en aspectes històrics, en els usos i en els contextos d'ensenyament de ciència*.

[*L'enllaç als vídeos és: <https://vimeo.com/channels/923825>]

Per a l'exposició vam rebre el suport del Departament de Cultura de l'Ajuntament de Mataró, la Conselleria d'Educació de la Generalitat de Catalunya i la Delegació de la Serralada Litoral Central de l'ICHN així com l'assessorament històric de Montserrat Gurrera, especialista en la història de l'educació a Mataró.

Per què decidiu aquest títol?

Vam pensar en aquest títol perquè per a nosaltres tenia dues accepcions molt interessants per al projecte. El terme “ciència” és més que evident. Vam afegir-hi, però, “viscuda” per fer menció a dues coses: d'una banda la idea de viscuda com a sinònim d'experimental i, de l'altra, viscuda com a referència a un fet passat. Volíem reflectir que l'exposició parlava d'objectes de caràcter científic que havien estat utilitzats en el passat per professors i alumnes per experimentar ciència.

En quina mesura l'exposició recull o és només una petita mostra del que heu trobat?

La quantitat d'objectes que vam documentar sobrepassava els 400. De totes mides i materials. L'exposició era una mostra dels 130 objectes que ens semblaven més representatius dels diferents moments que estàvem relatant al discurs expositiu, els més desconeguts o els més informatius com a peça.

Per adonar-se de l'abast real de la quantitat d'objectes que encara podem rastrejar caldria passejar-se pels 12 centres educatius que han aportat materials. La quantitat i conservació dels objectes és molt desigual, la qual cosa ens indica també quins processos han passat els diferents centres. Podem destacar, a tall d'exemple, el Col·legi Salesià amb una extensa col·lecció de materials de física que encara s'empren per a treballs escolars de recuperació i recerca, o el cas del museu de ciències naturals que té el col·legi Maristes Valldemia.

Com es va organitzar l'equip i la distribució de feines?

De manera molt informal. Treballar amb el col·lectiu educatiu d'una manera molt propera en una ciutat com Mataró, on tothom es coneix, et permet moure't amb relativa velocitat entre els centres. En un principi, visitàvem instituts, demanàvem suport al professorat i en un moment t'indicaven què tenien i t'ho ensenyaven. Tot molt personal i directe. Un ordinador portàtil i un telèfon mòbil era suficient per gestionar una base de dades amb imatges. Amb unes etiquetes de paper registràvem els objectes.

D'altra banda, l'organització per a l'exposició va estar assessorada pel personal del Museu de Mataró i va seguir els processos habituals d'aquest tipus de projectes.

Quins exemples us han servit com a guia de treball?

Un dels primers exemples que vam seguir és el de Maria Gabriela Mayoni, una conservadora i antropòloga argentina que va engegar un projecte de recuperació i restauració de material docent emprat a l'institut més antic de Buenos Aires, el Colegio Nacional de Buenos Aires <<http://cnba.uba.ar/mheq/>>. Ella ens explicava com, a partir de la documentació d'allò que tenia el centre, era capaç d'explicar la història d'Argentina i quadrar-la amb les relacions que mantenia el país amb països europeus, per exemple. Aquest concepte va lligar de seguida amb el que nosaltres podíem explicar de manera més local.

D'altra banda un altre referent és el projecte que representa Marta Ponti a l'Institut Menéndez i Pelayo de Barcelona <<http://institutmenendezypelayo.cat>>. Al llarg dels anys i en col·laboració amb els propis alumnes i professors han anat conformant la museïtzació del propi centre. Utilitzen tot el material per explicar la història del centre en el context d'una Barcelona de l'època de la República fins als nostres dies.

I, finalment, cal mencionar la Xarxa d'Escoles Històriques de Barcelona, que està formada per escoles de més de 75 anys <<https://sites.google.com/a/xtec.cat/xehbcn/qui-som>>. Es tracta d'un grup de treball format per docents de diferents centres que treballen en xarxa per a la recuperació del llegat patrimonial de l'escola i per la seva utilització en el currículum educatiu dels estudiants del centre.

Heu trobat suports en aquest projecte?

Hem trobat molt suport des de la comunitat educativa, sobretot per part de professorat que hi veu un ús i aplicació que va més enllà del mer emmagatzematge: aprendre a fer recerca de l'ús original d'un objecte, aprendre a restaurar-lo, ser capaços de tornar a fer-los anar. Tot això s'ha fet en major o menor mesura en més d'un centre dels que hem visitat. És relativament fàcil trobar algú que recorda haver vist o que sap on es desa tal aparell i que te'l mostra.

Creus que els docents, les institucions i l'Administració entenen el valor que vosaltres heu donat a aquests objectes, convertint-los en patrimoni?

Una part del professorat sí que ho valora, així com gent que recorda haver utilitzat aquells objectes en la seva època d'estudiant. Un dels principals valors que tenen aquests objectes és la possibilitat de generar un discurs propi i unes mecàniques de recerca que en garanteixen un ús en l'actualitat i això els dóna un valor pràctic que la comunitat educativa reconeix. Per la seva banda, la Universitat sí que hi dóna un cert valor en tant que comunitat educativa amb més o menys llegat patrimonial de característiques similars. I en tercer lloc hi ha institucions de caire cultural que sí hi veuen potencial. En general creiem que, atès el context actual, el

Parlem amb Vàngelis Villar
“Ciència viscuda, l'exposició a Mataró(2015): col·leccions
científiques i instituts de secundària”
Alfons Zarzoso

patrimoni educatiu és un element a tenir en compte i diverses institucions i col·lectius ja despunten cap a una recuperació i organització.

Ara bé, l'experiència que tenim és que les institucions més administratives no hi veuen cap valor. Cal argumentar una i mil vegades què pretens fer per a què et donin suport. A nivell personal sí que pot haver qui et mostra més o menys estima però principalment per la seva part nostàlgica, no com una aposta estratègica real en formació i cultura.